

Віртуальна виставка

Кримськотатарське кіно України: фільм «Хайтарма»

Нове покоління має рости носієм справжньої історії своєї держави, де історія корінного народу – це не просто якась окрема частина, а це і є історія України

Євген Бондаренко

У сучасному світі кіно стає важливим інструментом збереження історичної пам'яті, зокрема для народів, чия історія зазнавала спотворень через тоталітарні режими та пропаганду.

Для кримських татар кінематограф відіграє особливу роль – він документує трагедії депортації 1944 року, окупації 2014-го та щоденного опору, передаючи дух незламності, прагнення повернення додому та боротьби за власну національну ідентичність.

Кримськотатарський кінематограф є потужним інструментом збереження національної ідентичності, культурної дипломатії та культурного опору. Оскільки корінний народ Криму (киримли) десятиліттями зазнавав системних репресій – від сталінської депортації 1944 року до сучасної російської окупації півострова – саме кіно стало для нього трибуною, яка дає змогу говорити на весь світ власним голосом.

Кавказ, Техас, Латинська Америка та навіть вигадані світи – десятиліттями ці локації відтворювали у Криму. Півострів був одним із головних кіномайданчиків для майже сотні радянських стрічок, українських історичних драм та міжнародних проєктів.

Однак після окупації Крим став недоступним для українського та світового кіно, натомість Росія почала використовувати його як інструмент пропаганди.

Розвиток кінематографу в Криму розпочався у ХХ столітті. У 1917 році там заснували Ялтинську кіностудію. Справжній розквіт Криму як знімального майданчика припав на 1960–1980-ті роки. Після окупації Криму українські та міжнародні проекти фактично втрапили цей кіномайданчик.

17 травня 2013 р. напередодні Дня жалоби за жертвами депортації кримськотатарського народу, в Сімферополі відбулася презентація першого кримськотатарського широкоформатного художнього фільму «Хайтарма» («Повернення»). Це перший фільм про депортацію кримських татар і взагалі, перший після депортації і повернення кримськотатарський повноформатний художній фільм.

«Ще у 2013 році «Хайтарма» стала справжньою кісткою в горлі для російської пропаганди. Ми добре пам'ятаємо, які бурхливі емоції та істерику викликала ця спірчка у росіян, як вони намагалися зірвати прем'єру та зробити правду забороненою. Тоді вони вже готувалися до свого відчайдушного кроку – війни проти України та мого корінного кримськотатарського народу», – *заявив режисер, військовий Ахтем Сеітаблаєв.*

Слово «Хайтарма» перекладається, як повернення. Свою назву фільм отримав від однойменного танцю, який символізує волелюбний кримськотатарський народ.

Режисером та виконавцем головної ролі виступив Ахтем Сеітаблаєв, продюсером – Ленур Іслямов, композиторами – Джеміль Каріков та Сергій Круценко.

У кінострічці знялися відомі актори – Олексій Горбунов, Юрій Цурило, Андрій Самінін, Олексій Трипенко, Дмитро Суржиков. Місцями зйомок стали Алупка, Бахчисарайський район і Судак. У масових сценах знімалися півтори тисячі кримчан з усього півострова, зокрема, люди похилого віку, які самі пережили депортацію 1944 року.

За словами Ахтема Сеїтаблаєва створення музичного ряду до фільму складалося з трьох частин. По-перше, автентична кримськотатарська музика; по-друге, оригінальна музика, яку написав кримський композитор Джеміль Кариков; по-третє, робота Сергія Круценка, який об'єднав кримськотатарську музику із симфонічною.

Сценарій постійно змінювався. Підготовка привала у серпні та вересні, і вже 2 жовтня розпочався знімальний процес. Знімальних днів всього було 23.

Фільм розповідає про сталінську депортацію 1944 року. Ця трагічна сторінка в історії кримськотатарського народу показана через погляд прославленого льотчика, національного героя кримських татар Амет-Хана Султана: після вигнання нацистських окупантів з Криму, військове командування дозволило Амет-Хану разом з його бойовими поваришами відвідати батьків у Алуці.

За збігом обставин на час перебування льотчиків у Алуці припала операція НКВС з примусової депортації кримських татар. Радянський ас, якого боялися німецькі пілоти, не зміг захистити свій народ від злочину сталінського режиму. Усіх татар упродовж одного дня депортували у вагонах для худоби. В дорозі сорок відсотків із них загинуло. Хоч за свідченням радянської статистики – усі чоловіки кримськотатарської національності з 18 років служили в лавах Червоної армії і захищали Вітчизну, та в цей час їхніх матерів, батьків, сестер, доньок, бабусь і дідусів вантажили у вагони і депортували в Середню Азію і на Урал.

У 2026 р. до 82-х роковин депортації кримських татар «Хайтарма» вперше отримав повноцінний український дубляж. У стрічці зберегли кримськотатарську мову та додали українське озвучення. Більшість акторів озвучили самих себе вдруге.

ЦІКАВІ ФАКТИ ПРО ФІЛЬМ

- ✓ Перший показ відбувся 17 травня 2013 року в Сімферополі напередодні Дня пам'яті жертв депортації.
- ✓ Фільм знято за кошти кримськотатарського бізнесмена Ленура Іслямова на його телеканалі АТР. Вартість картини 1,5 млн доларів. Найбільш витратною статтею було виробництво декорацій часів Другої світової війни, створення історичних костюмів, оренда необхідних для зйомок зброї, поїздів, автомобілів та літаків тих часів.
- ✓ Стрічка знімалася за принципом народної толочки – більшість ролей зіграли непрофесійні актори. У масових сценах знялися понад тисячу осіб з усього Криму. Велика їхня частина – люди похилого віку, які пережили трагічні події 18 травня 1944 року. Зйомки привали півроку у 2012 році в Алупці, Бахчисарайському районі і Судаку.

МІЖНАРОДНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПРЕМІЇ ФІЛЬМУ

Фільм «Хайтарма» внесено до списку 100 найкращих фільмів в історії українського кіно. У цьому авторитетному рейтингу, складеному Національним центром Олександра Довженка спільно з кінокритиками, стрічка посідає 59–60 позицію.

- ✓ Міжнародний кінофестиваль «Кімерія» (Kimeria) в Італії (2014 рік) – дві головні нагороди: за найкращу режисуру та за найкращий фільм.
- ✓ Премія Національної спілки кінематографістів України (НСКУ, 2014 рік) – перемога в номінаціях «Найкращий фільм року» та «Найкращий ігровий фільм».
- ✓ Трускавецький міжнародний кінофестиваль телевізійних фільмів «Корона Карпат» – Гран-прі фестивалю.

*Інформація підготовлена за
матеріалами відкритих джерел мережі
«Інтернет» та фондів ВОУНБ ім. В.
Отамановського.*

*Підготувала бібліограф I категорії сектору
наукової інформації з питань культури і
мистецтв Людмила Колосова*